

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н.,
проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)

«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси»»

на тему: «Оцінка та прогнозування фінансової стабільності банків»

Здобувачки групи Ф.м-21 Руденко Тетяни Віталіївни
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ Тетяна РУДЕНКО
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник _____ к.е.н. доцент Світлана ПОХИЛЬКО _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ) (підпис)

Суми 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувачка кафедри, д.е.н.,
проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)

«06» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр
Здобувача (ки) групи Ф.м-21 інституту (центру) ННІ БіЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Руденко Тетяни Віталіївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача (ки))

Тема роботи: Оцінка та прогнозування фінансової стабільності банків

Затверджено наказом по СумДУ № 1341-VI від «24» листопада 2023 р.

Термін здачі здобувачкою завершеної роботи «20» грудня 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1 Теоретико-методологічні засади фінансової стабільності банківської системи: 1.1 Сутність поняття фінансової стабільності банківської системи; 1.2 Методологія оцінки фінансової стабільності банків. 2. Аналіз фінансової стабільності банківської системи: 2.1 Сучасні тенденції зовнішнього і внутрішнього середовища фінансової стабільності банків; 2.2 Оцінка макроекономічних показників України; 2.3 Аналіз фінансової стабільності банківської системи. 3. Напрямки вдосконалення фінансової стабільності банків: 3.1 Стратегія розвитку фінансової стабільності банків; 3.2 Шляхи підвищення фінансової стабільності банківської системи України

Дата видачі завдання: «06» листопада 2023 р.

Керівник _____ к.е.н.доцент Світлана ПОХИЛЬКО

(посада, науковий ступінь, вчене звання, ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Завдання прийнято до виконання «06» листопада 2023 р.

_____ Тетяна РУДЕНКО

(підпис)

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему:

Оцінка та прогнозування фінансової стабільності банків

(назва кваліфікаційної роботи)

Руденко Тетяни Віталіївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувачки)

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 34 сторінках, з яких список використаних джерел із 30 найменувань. Робота містить 5 таблиць, 8 рисунків, а також 2 додатки.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: Стабільна фінансова система ефективно розподіляє ресурси, визначає та управляє фінансовими ризиками, сприяє збереженню належних рівнів зайнятості, що близькі до природного рівня економіки, та компетентно врегульовує відносини щодо змін цін на реальні чи фінансові активи, які можуть впливати на монетарну стабільність чи рівень зайнятості.

Мета кваліфікаційної роботи: Узагальнення теоретичних основ фінансової стабільності банків, а також визначення шляхів підвищення фінансової стабільності банківського сектору України.

Методи дослідження: Системний та порівняльний підходи, які дозволяють комплексно розглядати проблему, а також семантичний аналіз, порівняльний і статистичний аналізи, метод логічного узагальнення, індукцію та дедукцію, аналіз та синтез.

Основний результат роботи: Визначено поняття фінансової стабільності, встановлено, що індикатори фінансової стабільності (ІФС) представляють собою показники поточного фінансового стану та стабільності фінансових установ країни та їх контрагентів, досліджено сучасні тенденції зовнішнього і внутрішнього середовища фінансової стабільності банків, проведено оцінку основних макроекономічних показників, досліджена, стратегія визначає важливість технологічного розвитку фінансових послуг.

Ключові слова: банк; стійкість; фінансова стійкість банку; чинники фінансової стійкості; коефіцієнти фінансової стійкості.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	7
1.1 Сутність поняття фінансової стабільності банківської системи.....	7
1.2 Методологія оцінки фінансової стабільності банків.....	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	17
2.1 Сучасні тенденції зовнішнього і внутрішнього середовища фінансової стабільності банків.....	17
2.2 Оцінка макроекономічних показників України.....	23
2.2 Аналіз фінансової стабільності банківської системи.....	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ.....	35
3.1 Стратегія розвитку фінансової стабільності банків.....	35
3.2 Шляхи підвищення фінансової стабільності банківської системи України.....	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стабільна фінансова система ефективно розподіляє ресурси, визначає та управляє фінансовими ризиками, сприяє збереженню належних рівнів зайнятості, що близькі до природного рівня економіки, та компетентно врегульовує відносини щодо змін цін на реальні чи фінансові активи, які можуть впливати на монетарну стабільність чи рівень зайнятості. Система вважається стабільною, коли вона ефективно ліквідує фінансові дисбаланси, що виникають як ендогенні фактори чи внаслідок значних непередбачених подій. У стабільному стані система здатна поглиблювати потрясіння, використовуючи переважно власні механізми самокоригування, щоб уникнути негативних впливів на реальну економіку чи інші фінансові системи. Фінансова стабільність має ключове значення для економічного розвитку, оскільки більшість операцій у реальній економіці здійснюються через фінансову систему.

Питання оцінки та забезпечення фінансової стабільності банківської системи привертали увагу дослідників, таких як О.В. Дзюблюк [7], О.І. Барановський [1], С.А. Кузнецова [8], О.І.Петрик [15], Я.В. Белінська [4], Михайлюк [10], І.О. Лютий [9], Р.В. С.В. Науменкова [12], та інших. Незважаючи на повноту та всебічність їх досліджень у галузі методологій оцінювання та їх впровадження, це питання залишається відкритим і динамічним через постійно змінний характер банківської системи.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних основ фінансової стабільності банків, а також визначення шляхів підвищення фінансової стабільності банківського сектору України.

Завдання кваліфікаційної роботи. Для досягнення поставленої мети необхідно розкрити наступні питання:

- визначити сутність фінансової стабільності банківської системи;
- проаналізувати методологію оцінки фінансової стабільності банків;

- дослідити сучасні тенденції зовнішнього і внутрішнього середовища фінансової стабільності банків;
- провести оцінку основних макроекономічних показників України;
- проаналізувати фінансову стабільність банків;
- обґрунтувати стратегію розвитку фінансової стабільності банків;
- запропонувати шляхи підвищення фінансової стабільності банківської системи України.

Об'єктом дослідження є фінансова стабільність банківської системи України;

Предметом дослідження - теоретичні основи та практичні аспекти для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Методи дослідження включають системний та порівняльний підходи, які дозволяють комплексно розглядати проблему, а також семантичний аналіз, порівняльний і статистичний аналізи, метод логічного узагальнення, індукцію та дедукцію, аналіз та синтез.

Інформаційна база дослідження включає наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, періодичну наукову літературу та офіційні матеріали Національного банку України, а також публікації міжнародних організацій.

Практичне значення отриманих результатів полягатиме в обґрунтованих висновках з оцінки фінансової стабільності банківської системи України та рекомендаціях щодо способів її підвищення.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Сутність поняття фінансової стабільності банківської системи

У контексті економічної глобалізації, коли різні частини світу періодично стикаються з валютними, банківськими та фінансовими кризами, виникає актуальне питання стабільного економічного розвитку в кожній країні. Це питання в значній мірі пов'язане з надійністю банківського сектору.

В сучасних умовах розвитку економіки України важливим фактором, що визначає довіру вкладників, партнерів та інвесторів до банків, є збереження їх фінансової стабільності та сприяння фінансовому розвитку. Особливо важливими є не лише короткострокові досягнення банків, але й їх стратегічні завдання. Від їх виконання залежить динаміка ринкових перетворень та змін.

Питання забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків є багатоаспектним і невирішеним питанням, яке існує ще до сьогодні. Він поширений у ринково орієнтованих розвинутих країнах і має важливе національне значення для України, на що значною мірою впливають унікальні характеристики її вітчизняного банківського сектора [6].

В Україні надійна банківська система є важливою складовою розвитку ринкових відносин, сприяння плавним транзакціям, підтримки потоку товарів і грошей, забезпечення гнучкості та адаптивності грошової системи, збереження міцності національної валюти та сприяння зростанню реальної економіки. Безперебійне та злагоджене функціонування банківського сектору є основою сталого економічного розвитку будь-якої країни.

Банківська система України є більш вразливою до впливу економічної кризи, яку спричинили глобалізаційні процеси та їх наслідки, і війна, що розпочалася у 2022 році. Поток кризових явищ, що вразили економіку, викликала потребу в поглибленні економічних досліджень у сфері вивчення головних закономірностей фінансової стабільності банківської системи.

В результаті фінансова стабільність банку займає одне з головних місць в наукових дослідженнях. Основні визначення узагальненого поняття фінансової стабільності банку можна розглянути на рисунку 1.1

<u>Автор</u>	<u>Визначення</u>
О. І. Барановський	Фінансова стабільність - спроможність банківської системи протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, зберігаючи здатність системи виконувати властиві їй функції та операції, за умови дотримання і цілісності і стійкості елементів, що дає змогу системі після впливу зовнішніх та внутрішніх сил повертатися до стану рівноваги
Лютий І.О.	Фінансова стабільність - здатність протистояти зовнішньому і внутрішньому впливу, зберігати стійку рівновагу та надійність протягом часу
Белінська Я.В.	Фінансова стабільність – це відсутність нестабільності, ситуації, в якій економічна діяльність перебуває під негативним впливом коливань цін на фінансові активи або існує нездатність фінансових установ виконувати їх зобов'язання
Версвль Н.І.	Фінансова стабільність – визначається рівнем довіри до фінансової системи.
Петрик О.І.	Фінансова стабільність – Фінансову систему можна вважати стабільною, якщо вона: 1) полегшує ефективний розподіл економічних ресурсів у просторі і в часі, а також інші фінансово-економічні процеси; 2) дає змогу оцінювати та розподіляти фінансові ризики, а також здійснювати управління ними; 3) зберігає здатність виконувати ці важливі функції навіть в умовах зовнішніх екстерналій або при посиленні економічних диспропорцій.
Банк Польщі	Фінансова стабільність – ситуація, коли система безперервно й ефективно виконує всі свої функції, навіть за умов значних неочікуваних і негативних шоків.

Рисунок 1.1 – Сутність поняття «фінансова стабільність» банківської системи

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3,8, 4,5,14].

Поняття «фінансова стійкість банку» можна розуміти як здатність підтримувати збалансований стан у конкретних сферах фінансових взаємовідносин банку протягом визначеного періоду. Ця рівновага характеризується прийнятним відхиленням від встановленої лінії тренду обраного показника, який є основою для визначення та кількісної оцінки загальної стійкості банку.

На фінансову стійкість банків в Україні впливають різні фактори. Ці фактори можна класифікувати як зовнішні або внутрішні, і їх вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від їх якісних та кількісних характеристик. Стимулюючі фактори – економічно бажані та свідчать про сприятливі умови для підвищення конкурентоспроможності банку. З іншого боку, дестимулюючі фактори мають властивості, протилежні цьому.

Однак, внаслідок орієнтації банків на обслуговування певних цільових сегментів ринку банківських послуг, одні й ті самі фактори можуть бути як стимуляторами, так і дестимуляторами [14].

Фінансова стабільність підприємства – стан, до якого входять різноманітна кількість ознак, що надають можливість в повному обсязі описати його суть. Необхідно виокремлювати зовнішні та внутрішні чинники впливу на фінансову стабільність. На нашу думку до зовнішніх чинників належить:

1. Політико-економічна стабільність в країні
2. Стан науково-технічного прогресу
3. Розвиток фінансового ринку
4. Рівень інфляції
5. Платоспроможність населення
6. Рівень корупції в країні
7. Стан екології в регіоні розташування підприємства.

До внутрішніх чинників впливу на фінансову стабільність належить:

1. *Кредитний портфель*: Склад та якість активів банку, зокрема, рівень кредитного ризику в кредитному портфелі.
2. *Капіталізація*: Рівень капіталу банку, який визначає його здатність покривати можливі втрати та ризики.
3. *Ліквідність*: Здатність банку вчасно виплачувати зобов'язання та вирішувати питання ліквідності.
4. *Управління ризиками*: Якість систем управління ризиками, включаючи кредитний, ринковий та операційний ризики.

5. *Організаційна ефективність*: Ефективність внутрішньої організації та управління банком.
6. *Політика дивідендів*: Підходи до виплати дивідендів та їх вплив на капітал банку.
7. *Стратегія та управління*: Якість стратегічного планування та управління банком.
8. *Оцінка активів та пасивів*: Ефективність оцінки та управління активами та пасивами банку.
9. *Внутрішні контрольні механізми*: Наявність та ефективність внутрішніх контрольних систем та механізмів.
10. *Компліанс та дотримання законодавства*: Спроможність банку дотримуватися законодавства та регулятивних вимог.

Виходячи з вищесказаного, фінансова стабільність – це поняття, яке охарактеризовує стан банків, можливість збільшення фінансових ресурсів та розумне управління ними, контроль ліквідності та платоспроможності, забезпеченість дохідності на необхідному рівні для функціонування, під впливом об’єктивних та суб’єктивних факторів.

1.2 Методологія оцінки фінансової стабільності банків

У контексті сучасного розвитку банківського сектору в Україні, поняття "бізнес-моделі банку" та питання ефективного її використання для досягнення прибутковості та мінімізації ризиків стають все більш важливими. Варто зауважити, що на сьогодні Національний банк України вимагає від кожного українського банку формування та чіткого визначення своєї бізнес-моделі. Це робиться для того, щоб розуміти перспективи функціонування банків і їхній вплив на економіку. Основуючись на визначенні бізнес-моделі, Національний банк України проводить наглядову оцінку через процес SREP (Supervisory Review and Evaluation Process).

Методологія аналізу SREP набула значної популярності, особливо в країнах Європи. Ця модель є покращеною версією ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process). У порівнянні з ICAAP, яке було розроблено в контексті Базеля II та спрямовано на вивчення внутрішніх процедур та процесів у банку з метою розпізнання рівня достатності капітальних ресурсів у довгостроковій перспективі для покриття всіх можливих ризиків, аналіз SREP базується на основних взаємопов'язаних напрямках, які були запропоновані Європейськими банківськими регуляторами.

Створена у 2014 році та впроваджена у систему банківського нагляду країн Європи в 2015 році, ця ініціатива включає в себе класифікацію фінансових установ на основі результатів кластерного аналізу. Основні складові цього підходу включають постійний моніторинг показників діяльності банків, аналіз бізнес-моделі банку, оцінку ефективності системи внутрішнього управління та контролю, а також оцінку адекватності капіталу та ризиків ліквідності та джерел, які забезпечують ліквідність банку. Основна мета полягає в визначенні фінансового стану та стійкості банку, виявленні можливих заходів, які можуть бути застосовані органами банківського нагляду для конкретного банку, з метою попередження можливого погіршення його фінансового стану, а також визначенні сфер, які вимагають регулювання.

Оцінка банків (SREP) проводиться річно, починаючи з 1 січня, з урахуванням всіх змін. Актуалізація цієї оцінки відбувається щокварталу, враховуючи зміни кількісних показників та нову суттєву нефінансову інформацію. Департамент банківського нагляду виступає відповідальним підрозділом за проведення оцінки банків [3].

Результати оцінки банків (SREP) визначають:

- стратегію нагляду за банком, включаючи потребу в заходах раннього втручання;
- життєздатність банку на наступні 12 місяців та стійкість стратегії протягом трьох років;
- адекватність капіталу та ліквідності для покриття ризиків;

- необхідність проведення інспекцій.

Загальний підхід до проведення оцінки банків за методологією SREP передбачає чотири етапи [3], представлені в таблиці 1.

В рамках SREP-аналізу Національний банк України запропонував класифікацію бізнес-моделей банків [4], яка включає:

1. Універсальні банки, де операції з юридичними і фізичними особами, а також з іншими банками та небанківськими фінансовими установами складають суттєву частку активів та зобов'язань.

2. Роздрібні банки, де основну частку у справах займають операції з фізичними особами.

3. Корпоративні банки, де основну частку активів складають операції з юридичними особами.

Кредити, надані юридичним особам, відзначаються переважанням зобов'язань, що складаються з коштів, залучених від інших юридичних осіб.

У сфері корпоративного фінансування із роздрібним підходом основну частку активів становлять кредити, надані юридичним особам, в той час як зобов'язання переважають за рахунок залучених коштів від фізичних осіб.

У моделі корпоративної з роздрібним фінансуванням переважну частку в активах складають кредити, надані юридичним особам, в той час як зобов'язання переважають за рахунок коштів, залучених від фізичних осіб.

У випадку обмеженого кредитного посередництва частка виданих кредитів фізичним та юридичним особам є невеликою (менше 30%), або основна частина кредитів надається обмеженому колу осіб, або активні операції фінансуються власними коштами.

Проведення аналізу бізнес-моделі передбачає визначення рівня прибутковості банку в короткостроковій перспективі та можливостей забезпечення стратегічної стійкості у довгостроковому плані. У поточний час Національний банк України активно впроваджує SREP-аналіз, зокрема, через Постанову Правління НБУ № 47 від 02.05.2018, яка вносить зміни до "Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок". Ці зміни

враховують принципи Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології наглядових перевірок та оцінки (SREP).

Процес оцінки банків (SREP) є безперервним і виконується одночасно для всіх банків, охоплюючи оцінку ризиків та якості управління ними на основі інформації, отриманої від підрозділів НБУ та аналізу існуючих тенденцій у банківській діяльності.

Методологія оцінки фінансової стабільності банків є складним та багатоступеневим процесом, який враховує різні аспекти функціонування банківської системи. Основні етапи такої методології включають:

1. Визначення ключових показників фінансової стабільності:
 - Капіталізація: Розмір капіталу банку та його здатність покривати ризики.
 - Ліквідність: Здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання в строк.
 - Активи та пасиви: Балансова структура, концентрація ризиків.
 - Якість активів: Рівень кредитних ризиків та можливі втрати.
2. Методи оцінки фінансового здоров'я банку:
 - Стрес-тестування: Моделювання впливу стресових сценаріїв на фінансовий стан банку.
 - Сценарійна аналітика: Розгляд варіантів розвитку подій та їх вплив на банк.
 - Порівняльний аналіз: Співставлення показників фінансової стабільності з іншими банками або галуззю.
3. Аналіз макроекономічного середовища:
 - Інфляція та облікова ставка: Вплив на вартість грошей та витрати банку.
 - Економічний зріст: Зв'язок між станом економіки та фінансовою стабільністю банку.
 - Ринкові та проциклічні ризики: Врахування коливань на фінансових ринках.

4. Аналіз діяльності управління ризиками:
 - Методи управління ризиками: Оцінка ефективності стратегій та методів зменшення ризиків.
 - Система внутрішнього контролю: Оцінка ефективності внутрішнього контролю та управління.
5. Використання індикаторів фінансової стабільності:
 - FSI (Financial Stability Indicators): Використання комплексу індикаторів для оцінки стабільності фінансової системи. Локальні індикатори: Розробка та використання внутрішніх індикаторів для конкретних потреб банку.
6. Розробка індексу фінансової стабільності:
 - Агрегація показників: Об'єднання ключових показників в єдиний індекс.
 - Вагові коефіцієнти: Визначення ваги різних показників в залежності від їхньої значущості.
7. Обґрунтування рекомендацій для підвищення стабільності:
 - Стратегії управління ризиками: Рекомендації щодо оптимізації стратегій та процесів управління ризиками.
 - Капіталізація та резервування: Рекомендації щодо збільшення капіталу та резервування для зменшення ризиків.

Щоб оцінити фінансову стабільність, центральні банки також аналізують стабільність системи за різними сценаріями, вивчають фінансові зв'язки між фінансовими установами (як внутрішні, так і з клієнтами), а також проводять опитування банків і компаній. З метою досягнення фінансової стабільності Національний банк співпрацює з іншими регуляторними органами в реалізації наступних напрямків. Зусилля щодо запобігання кризам і припинення їх швидкого поширення мають вирішальне значення. Підвищення стійкості фінансової системи шляхом її розвитку, щоб краще протистояти кризам. Усунення наслідків кризових явищ. На рисунку 1.2 ми розглянемо основні підходи до вимірювання фінансової стабільності та

обговоримо переваги та недоліки кожного методу.

Рейтингові системи (PATROL, ORAP, CAMELS)	Стандартизованість. Окремі рейтинги для кожного напрямку оцінки. Комплексний характер	Якість оцінки досить суб'єктивна. Оцінка можлива лише для теперішнього стану банку
Система аналізу коефіцієнтів (BAKIS)	Можливість вивчення загальних тенденцій в секторі економіки	Масштабність дослідження
Комплексні системи оцінки банківських ризиків (RATE, RAST)	Включає багато факторів для розрахунку, що дає можливість більш детально провести дослідження	Не є публічними
Статистичні моделі (FIMS, SAABA)	Використовується велика кількість баз даних, що дає можливість включити різні фактори для розрахунку	Прогноз робиться на довгостроковий період і є досить затратним

Рисунок 1.2 – Методи розрахунку фінансової стабільності банківської системи

Джерело: складено автором на основі [7, 8, 10]

НБУ, як орган управління, відповідальний за нагляд за макропруденційною політикою, відіграє вирішальну роль у забезпеченні фінансової стабільності України. Його обов'язки включають моніторинг, просування та оцінку ефективності цієї політики. Для оцінки фінансової стабільності НБУ використовує комбінацію якісних і кількісних показників, хоча цей підхід має певні обмеження. Одна з проблем полягає в тому, що покладання виключно на кількісні показники, такі як абсолютні та відносні показники, може не точно відобразити якісні покращення. Крім того, використання експертних оцінок у якісних оцінках може ґрунтуватися на методологіях або моделях, які погано підходять для аналізу внутрішньо нестабільної природи фінансової системи.

З порівняльного аналізу методів на рисунку 1.2 можна побачити, що всі ці методи непридатні для подальших досліджень, оскільки вони не є загальнодоступними, масштаб витрат є високим і вони дуже суб'єктивні.

Тому, керуючись цими висновками, ми вирішили провести аналіз на основі індикаторів фінансової стабільності (IFS, FSI), розроблених Правлінням Міжнародного валютного фонду [24].

IFS служить мірою поточного економічного стану та стійкості фінансових установ країни та їхніх партнерів[15]. Ці показники охоплюють низку первинних і вторинних показників, які зосереджені на банківській системі, досліджуючи як приватний сектор, так і сектор домашніх господарств. У сукупності вони пропонують ретельну та всебічну оцінку фінансової стабільності країни. Важливо підкреслити, що ці показники не лише дають уявлення про конкретні установи, а й пропонують цінну інформацію про галузі та ринки, пов'язані з фінансовими установами. При проведенні дослідження вкрай важливим є вибір показників FSI, оскільки вони гарантують порівнянність результатів у міжнародному масштабі, оскільки ці показники розраховуються для всіх країн-членів МВФ.

2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ

2.1 Сучасні тенденції зовнішнього і внутрішнього середовища фінансової стабільності банків

Фінансовий сектор успішно пристосувався до функціонування в умовах повномасштабної війни. Банки продовжують надавати свої послуги, забезпечують роботу своїх мереж, зберігають операційну ефективність та збільшують капітал. Накопичений резерв міцності сприяє фінансовій стабільності, підвищує стійкість банків до можливих викликів тривалого конфлікту і готує до повноцінного відновлення кредитування.

Тривалі військові дії вимагають значних фінансових зусиль, що призвело до рекордного дефіциту бюджету. Внутрішні ресурси недостатні для покриття всіх бюджетних потреб, тому міжнародна допомога залишається ключовою для України. Запроваджена програма з Міжнародного валютного фонду передбачає отримання 115 мільярдів доларів від партнерів протягом наступних чотирьох років і робить міжнародну фінансову підтримку більш системною. Виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами є гарантією подальших регулярних виплат коштів.

Схвалення нової програми розширеного фінансування МВФ у березні відіграло вирішальну роль у створенні більш організованої та передбачуваної системи зовнішньої фінансової допомоги. Фонд схвалив чотирирічну фінансову ініціативу на загальну суму 15,6 мільярда доларів. Одним із ключових компонентів комплексного фінансового пакету вартістю 115 мільярдів доларів на наступні чотири роки є отримання кредиту від МВФ. Європейський Союз уже взяв на себе зобов'язання щодо пакету підтримки в розмірі 50 мільярдів євро, який має набути чинності в наступному році, і активно впроваджує програму макрофінансової допомоги. Сполучені Штати разом із кількома країнами ЄС, такими як Сполучене Королівство та Нідерланди, перейшли на щорічне планування допомоги. Прогнозована сума

допомоги на 2023 рік відповідає поточним фінансовим потребам уряду, хоча існують значні ризики, пов'язані зі збільшенням військових витрат і зростанням занепокоєння щодо гуманітарних потреб. Відданість України виконанню своїх зобов'язань, у тому числі щодо сумлінного проведення реформ, забезпечує своєчасне надходження коштів у межах заявлених лімітів підтримки [13]. У 2023 році основним внеском до держбюджету стала макрофінансова допомога Європейського Союзу, яка склала солідні 14,7 млрд доларів. У поточному році найбільш значними ресурсами є: Європейський Союз надав значну макрофінансову допомогу на загальну суму 14,7 мільярда доларів. Загальна вартість облігацій внутрішньої державної позики становить приголомшливі 10,9 мільярда доларів. Сполучені Штати Америки надали гранти на загальну суму 9,8 млрд доларів. За програмою розширеного фінансування МВФ виділив значні кошти на загальну суму 3,6 млрд доларів. Канада надала пільгове фінансування на суму 1,8 мільярда доларів.

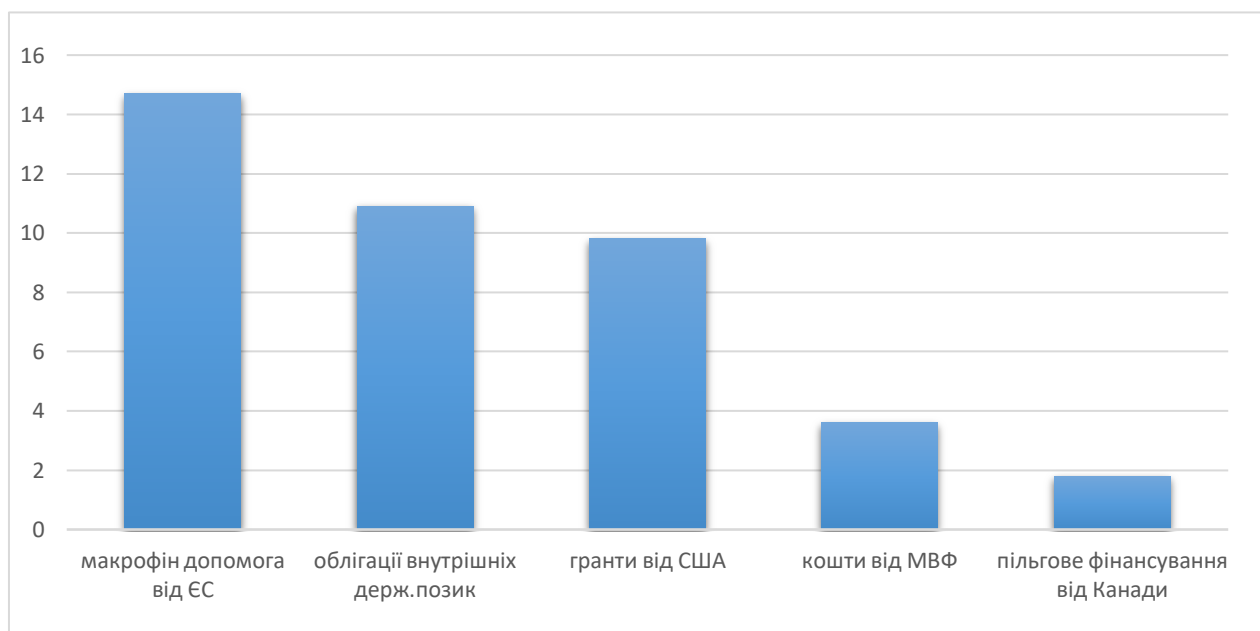

Рисунок 2.1 – Фінансування державного бюджету України у 2023 р, млрд

Масштаб руйнувань та збитків, завданих війною, постійно збільшується. За даними Світового банку, вартість відновлення України перевищить 400 мільярдів доларів протягом наступних 10 років. Наразі ведеться розробка механізмів фінансування процесу відновлення України на різних платформах.

Сполучені Штати та інші партнери вже оголосили про надання допомоги для відновлення інфраструктури. Частину необхідних ресурсів можна залучити за рахунок заморожених коштів Росії. За даними Bloomberg, станом на кінець травня, понад 360 мільярдів доларів російських активів за межами України залишаються замороженими. Процес передачі цих коштів Україні ще перебуває в стадії розробки та тестування. За оцінками, в США вже стягнуто близько 635 мільйонів доларів. В Канаді впроваджено спеціальний механізм конфіскації російських приватних та державних активів. Уряд Бельгії планує передати Україні частину відсотків від заморожених російських активів. Проте на даний момент жодних коштів, які були заморожені чи конфісковані, ще не було передано Україні.

Щодо 2024 року, економіки ключових партнерів України очікується повільне зростання, проте прогнози провідних міжнародних фінансових інституцій помітно покращилися порівняно із попередніми очікуваннями, як показано на (Рис. 2.2).

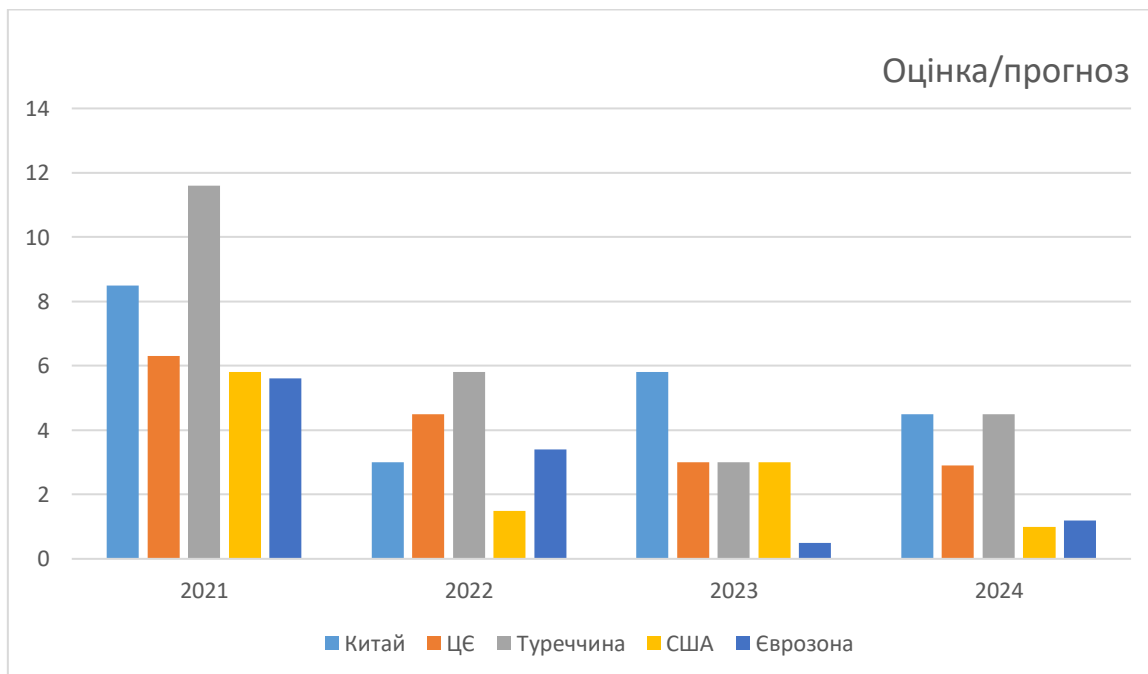

Рисунок 2.2 – Зміна ВВП країн – основних торговельних партнерів України

У червні 2023 року Світовий банк вдосконалив свої прогнози щодо зростання ВВП США на рівень 1.1% та Єврозони на 0.4%. Зменшення ризиків

рецесії створює сприятливі умови для подальшої підтримки України. Однак у кількох європейських країнах, таких як Велика Британія, Німеччина, Чехія та Литва, прогнозується стагнація у поточному році. У той же час економіка Китаю, після відкриття післяпандемічного періоду, зростає майже вдвічі швидше. Проте економічні дані останніх місяців свідчать про з'яву нових ризиків для економічного зростання.

Загалом, прогнозується, що темпи зростання світової економіки будуть нижчими, ніж у попередньому році. Жорсткі фінансові умови на глобальних ринках капіталу та геополітичні загрози обмежуватимуть зростання. Темпи зростання світової торгівлі зменшаться до 2.4%, що вдвічі менше, ніж у минулому році, і вчетверо менше, ніж у позаминулому. Очікується, що ці темпи залишатимуться пригніченими протягом наступних років.

Світові ціни на продовольство, що становить основу українського експорту, також падають, переважно через значний обсяг пропозиції. Помірне зниження вартості пшениці очікується через збільшену пропозицію від провідних виробників, таких як Австралія, Казахстан та Бразилія, що компенсує зменшення поставок з Аргентини та зростання попиту, зокрема з боку Індії. Ціни на кукурудзу будуть поступово зменшуватися через високі врожаї в США та Бразилії, а також зменшений імпорт Китаю та Єгипту. Проте ціни на продовольство залишатимуться значно вищими, ніж середня за останні п'ять років, особливо з урахуванням низьких світових запасів. Ключовим ризиком для українського експорту є невизначеність щодо роботи постачальницьких маршрутів, зокрема, короткострокові угоди щодо "зернового коридору" та постійні загрози Росії щодо його призупинення. Додатковим обмеженням для українських агровиробників є заборона імпорту чотирьох видів сільськогосподарської продукції до п'яти країн ЄС до середини вересня, що вже призвело до проблем для вітчизняних виробників. Проте наразі не існує обмежень на транзит експортних продуктів (рис. 2.3).

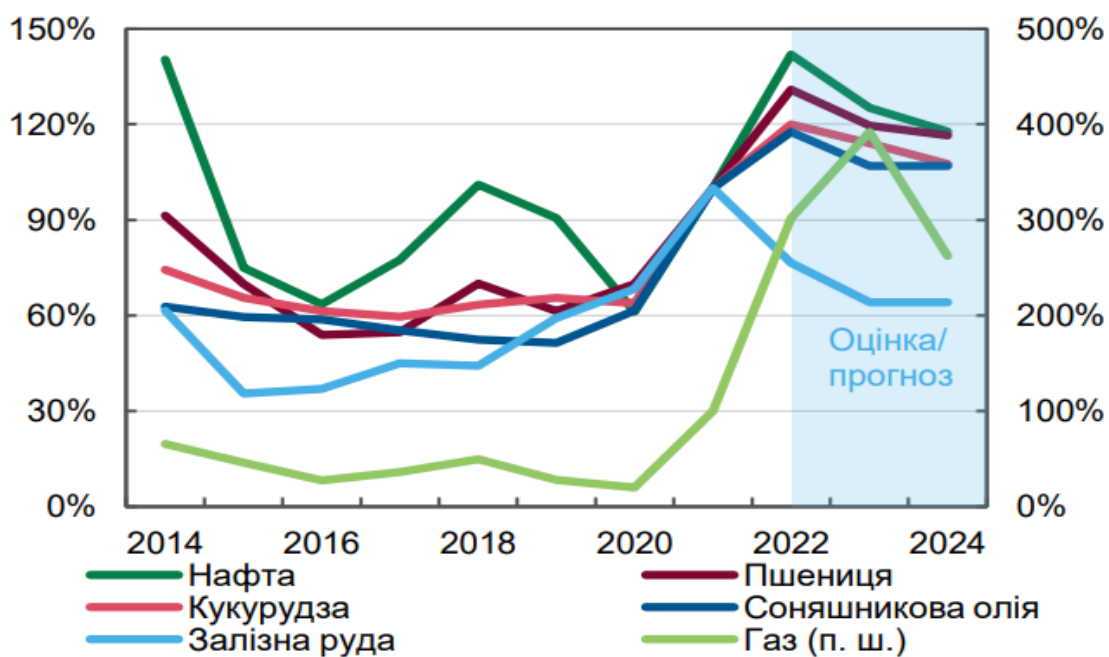

Рисунок 2.3 – Світові ціни на сировинні товари

Стабільність української енергосистеми визначає поліпшення прогнозів зростання економіки на цей рік: ВВП очікується зростати на 2%, а інфляція прогнозується нижчою на 15%. Значна та регулярна міжнародна фінансова підтримка допомагає покривати торговельний баланс товарами та послугами, задовольняти велику частину бюджетних потреб і сприяє нарощуванню міжнародних резервів. Ситуація на валютному ринку покращилася, зменшилися втручання Національного банку, готівковий курс став ближчим до безготівкового, а очікування населення та бізнесу покращилися. Однак українська економіка залишається вразливою та слабкою у відношенні до безпекових ризиків, а попит на банківські послуги залишається пригніченим.

Незважаючи на продовження військових дій та на повітряні атаки російських сил на українські міста, економіка України почала поступово відновлюватися. Прогнозується, що у 2023 році реальний ВВП зросте на 2%. Національний банк України поліпшив свій прогноз, переважно завдяки стійкості енергетичного сектора, який витримав російські повітряні атаки. Таким чином, покращилися показники підприємств, зокрема роздрібною торгівлі та сектору послуг. Очікується, що покращення очікувань

домогосподарств та збільшення видатків державного бюджету, за допомоги значної міжнародної допомоги, сприятимуть збільшенню споживчого попиту.

Тим не менш, економічні наслідки війни зберігаються, оскільки виробничі потужності та інфраструктура, особливо в енергетичному секторі, продовжують знищуватися. Відновлення цих найважливіших ресурсів вимагатиме значних інвестицій. Економіка продовжує страждати від наслідків конфлікту та залишається під загрозою безпеці, про що свідчить атака російських військових на Каховську ГЕС. Існує також невизначеність щодо надійного функціонування «зернового коридору» та потенційного розширення сухопутних експортних маршрутів. Крім того, довгострокові наслідки обмежень імпорту українських продуктів харчування в сусідніх країнах ЄС становлять серйозну проблему. Ці ризики безпеки ще більше пригнічують інвестиційну активність. Через повільне економічне відновлення все ще існує обмежений попит на певні банківські послуги, зокрема на кредити.

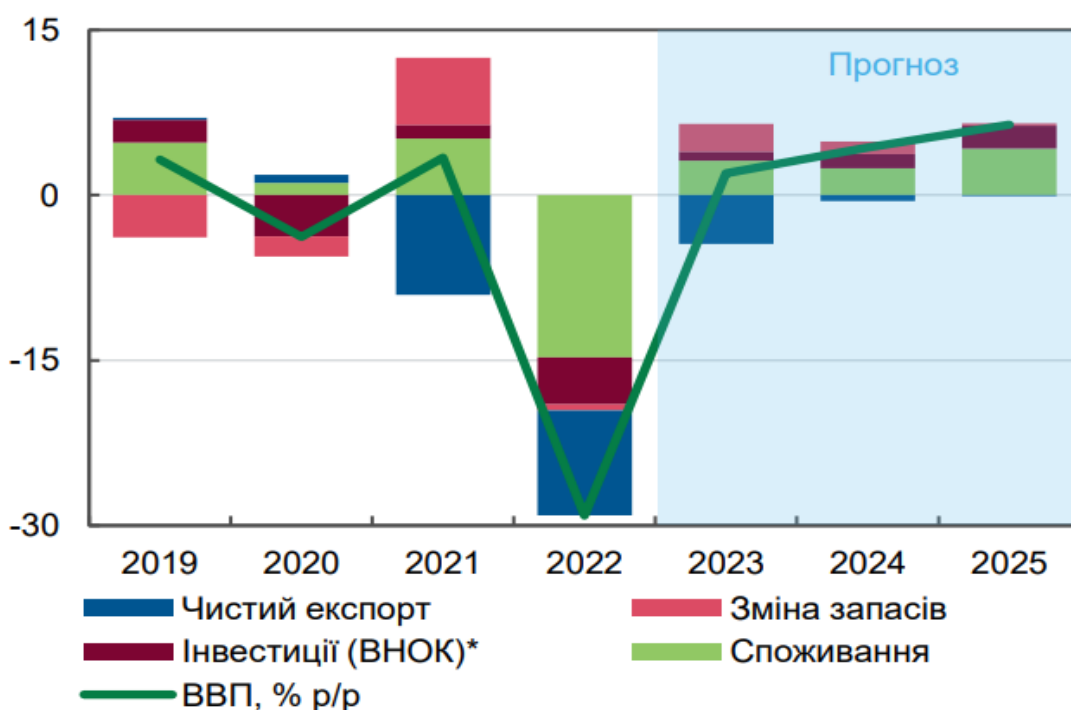

Рисунок 2.4 – Баланс рахунку поточних операцій, млрд дол.

Міжнародна допомога відіграє ключову роль у компенсації дисбалансів платіжного балансу та сприяє збільшенню резервів. Дефіцит торгівлі товарами й послугами залишається значним, досягаючи 9,3 млрд доларів в I кварталі, що становить 27,8% ВВП за прогнозом Національного банку України. У порівнянні з IV кварталом 2022 року зменшилися доходи від експорту ряду товарів, таких як продовольство (внаслідок зниження світових цін та менших врожаїв) та хімічна промисловість (через внутрішній попит на добрива). Також відбулося скорочення обсягів експорту послуг в IT-галузі. Значний вплив на поточний рахунок мали витрати громадян України за кордоном, і ці тенденції ймовірно будуть зберігатися і надалі.

Починаючи з квітня, додатковими тисками на поточний рахунок стали ускладнення у роботі "зернового коридору" та введення імпорتنих обмежень на українське продовольство окремими країнами Європи. Однак надходження грантів від міжнародних партнерів великою мірою сприятимуть покриттю дефіциту торгівлі товарами та послугами.

Таким чином, можна зробити висновок, що будь-які економічні процеси в країні суттєво впливають на банківську систему, а взаємодія між ними є надзвичайно важливою.

2.2 Оцінка макроекономічних показників України

Система національних рахунків відповідно до міжнародного стандарту включає комплекс взаємопов'язаних макроекономічних показників. На рівні макроекономіки ця система об'єднує основні економічні параметри, визначає ключові залежності між ними і на цій основі проводить аналітичні розрахунки. Ці розрахунки дозволяють виявляти зміни макроекономічних відносин, враховувати вплив різноманітних факторів на соціально-економічні процеси і визначати можливості управління ними.

Макроекономічні показники включають: валовий продукт, національний дохід, валовий національний продукт, валовий внутрішній

продукт, чистий національний продукт, національний дохід, особистий дохід і дохід від використання.

У 2022 році ВВП України впаде на 29,1% у реальному вираженні та на 4,8% у номінальному. Національне бюро статистики оприлюднило повні дані про валовий внутрішній продукт (ВВП) за четвертий квартал минулого року. У підсумку економіка скоротилася на 29,1% у реальному вираженні, а падіння у другому півріччі за розрахунками склало 31%. У гривневому номінальному вираженні ВВП України впав на 4,8% до 5,2 трлн грн, значно перевищивши очікування. ВВП у доларовому еквіваленті впав на 20,8% до 159 мільярдів доларів. США (табл. 2.1, рис. 2.1).

Таблиця 2.1 – Валовий внутрішній продукт протягом 2020-2022 р.р.

Роки	Млрд.грн	У постійних цінах 2020 року, % до попереднього року	
		Зміна обсягу	Зміна дефлятора
2020	4222,0	-3,8	10,3
2021	5450,8	3,4	24,8
2022	5191,0	-29,1	34,3

Джерело: складено автором на основі даних Нац. Банку

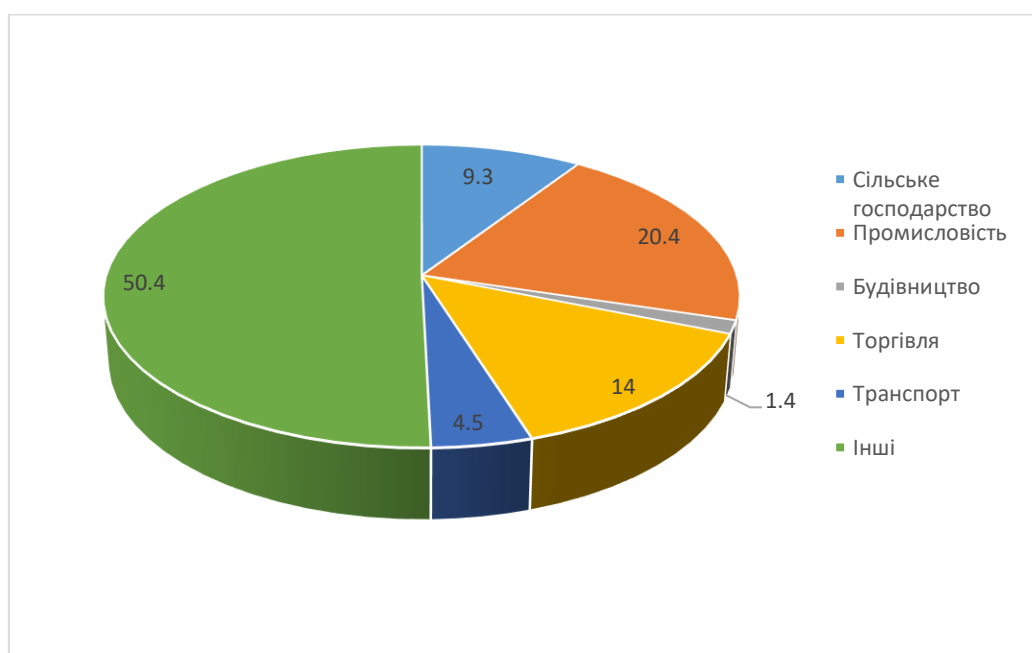

Рисунок 2.5 – Структура валової доданої вартості у 2022 році

Проаналізувавши таблицю 2.1 ми бачимо, що найбільшу частку у структурі займає сектор інші (освіта, охорона здоров'я, оборона тощо), на другому місці промисловість, який у загальній структурі складає 20,4%, далі йде торгівля – 14%, транспорт -4,5%.

Протягом усього конфлікту всі аспекти валового внутрішнього продукту зазнали спаду, за винятком участі державного сектора у фінансуванні оборонних зусиль. У результаті державне споживання значно зросло на 18% у реальному вираженні та більш ніж удвічі в номінальному. І навпаки, приватне споживання скоротилося на 26% у реальному вираженні та на 9% у номінальному вираженні [13].

У березні індекс споживчих цін (ІСЦ) підвищився на 1,5%, на що вплинуло переважно подорожчання овочів, одягу та взуття. Проте річна динаміка ІСЦ знизилася з 24,9% у лютому до 21,3% у березні. Таке зниження можна пояснити виключенням із річного рівня інфляції ефектів шоку, спричинених військовим вторгненням у 2022 році.

Як наслідок, найближчими місяцями очікується значне зниження темпів інфляції. Цілком ймовірно, що інфляція в квітні буде нижче 20%. Україна отримала схвалення від Міжнародного валютного фонду нової кредитної програми, відомої як EFF, на загальну суму 11,6 млрд SDR, що еквівалентно 15,6 млрд доларів. Україна миттєво отримала перший транш у розмірі 2 мільярдів SDR, що становить 2,7 мільярда доларів. У результаті золотовалютні резерви України зросли до вражаючих 34 мільярдів доларів, що є найвищим показником з 2011 року [13].

У березні гроші на рахунках банків українців зросли на 0,5% місяць до місяця. Основна частина цього приросту припала на рахунки громадян у національній валюті. У той же час приріст грошей на рахунках фізичних осіб в іноземній валюті був мінімальним, що пояснюється зокрема зменшенням різниці між курсами готівкового та безготівкового обміну. Залишки на рахунках підприємств у березні зросли на 3,8% місяць до місяця. Бізнес активно поповнював кошти як на гривневих, так і на валютних рахунках.

В I кварталі 2023 р. зафіксовано значний дефіцит торгівлі товарами й послугами, який становив 9.3 млрд доларів, що відповідає 27.8% ВВП за прогнозами Національного банку України. Порівняно з попереднім IV кварталом 2022 року, спостерігалася зменшення надходжень від експорту ряду товарів: продовольства через зниження світових цін та обмеження врожаїв, хімічної промисловості через внутрішній попит на добрива [8].

Також зафіксовано зменшення обсягів експорту послуг в галузі інформаційних технологій. Витрати громадян України за кордоном внесли великий негативний вклад у поточний рахунок. Прогнозується, що ці фактори залишатимуться актуальними і в подальшому. З квітня з'явилися додаткові чинники, які тиснуть на поточний рахунок, такі як ускладнення роботи "зернового коридору" та введення обмежень на імпорт українських продовольств окремими європейськими країнами. Проте надходження грантів від міжнародних партнерів в значній мірі сприятимуть компенсації дефіциту у зовнішньоекономічних операціях з товарами та послугами.

2.3 Аналіз фінансової стабільності банків

Банківський сектор проявляє високий рівень ліквідності. Норматив короткострокової ліквідності (LCR) у всіх валютах в середньому по сектору перевищує мінімальне значення більше ніж втричі. За рахунок активних припливів коштів від клієнтів, які складають понад 90% всіх зобов'язань, банки мають значний запас високоякісних ліквідних активів. Цей запас усуває потребу у банках в інших джерелах фінансування, що призводить до повернення кредитів, отриманих від Національного банку на рефінансування, та зменшення зовнішніх боргів. У червні частка рефінансування у відсотках від загальних зобов'язань становила менше 1%. Зовнішні борги банків з початку 2022 року також скоротилися майже на 14%, займаючи менше 2% у структурі зобов'язань — це найнижчий показник з першої половини 2004 року. В умовах воєнного конфлікту зовнішні ресурси фактично відсутні для банків.

Важливо відзначити, що вітчизняні фінустанови не відчувають дефіциту ресурсів на внутрішньому ринку, включаючи іноземну валюту.

Більшість учасників реального сектору виявили стійкість у зустрічі з кризою, пристосовуючись до умов невизначеності. Навіть при значному зменшенні реальних доходів і обсягів виробництва у більшості секторів через повномасштабний конфлікт, фінансові показники підприємств в основному є прийнятними та цього року відзначають помітне поліпшення. Попит на кредити залишається невеликим: оборотні кошти потрібні помірними обсягами, а інвестиції вважаються занадто ризикованими. Банки готові надавати кредити переважно в межах державних програм підтримки, і це в основному в гривні. У той же час погашення переважають над новим кредитуванням, що подальше зменшує обсяг кредитного портфеля. Банки вже врахували значну частину кредитних втрат через воєнний конфлікт, проте існує можливість їх збільшення, зокрема через реструктуризацію позик. Національний банк України планує провести оцінку якості активів для визначення рівня кредитного ризику[10].

Майбутні ризики включають зниження споживчого попиту та безпекові загрози, які призвели до затримок у будівництві житлових та комерційних об'єктів. З іншого боку, операційні доходи в галузях машинобудування, транспорту та роздрібної торгівлі залишаються майже незмінними. Перенасиченість внутрішнього ринку та низькі ціни на сировину для харчової промисловості дозволяють компаніям у цій галузі зберігати доходи, навіть при ускладненні логістики, і підвищувати операційну прибутковість. Збільшення державних замовлень на оборонні потреби веде до зростання доходів легкої промисловості та оптової торгівлі, але зменшення доходів у реальному вимірі свідчить про значне скорочення обсягів виробництва у всіх галузях.

Навіть за умов складнощів у каналах експорту, зменшених врожаїв та низьких цін на внутрішньому ринку, сільське господарство адаптується до нових умов роботи. Державні програми підтримки надали компаніям галузі можливість покрити потреби в оборотних коштах та надали час на адаптацію

бізнесу до високої нестабільності. Ризиками залишаються ускладнена та дорога логістика, включаючи можливі перебої в роботі "зернового коридору" та обмеження на імпорт агропродукції, встановлені Європейським Союзом.

Для правдивого відображення фінансової стійкості банківської системи та висвітлення загальної ситуації необхідно об'єднати окремі показники в комплексний індекс, щоб ми могли чітко побачити зміни фінансової стійкості банківської системи протягом досліджуваного періоду. Для розробки індексу ми вибрали ключові показники фінансової стабільності FSI як компоненти, доповнені допоміжними показниками, які, на нашу думку, також мають значний вплив на фінансову стабільність. Інші показники та причини їх включення до індексу ми опишемо в таблиці 2.2

Таблиця 2.2 – Допоміжні індикатори фінансової стабільності

Індикатор	Характеристика
Capital to assets	Коефіцієнт фінансового важеля – це міра, яка показує, наскільки активи фінансуються за рахунок зовнішніх коштів, а не внутрішніх ресурсів. Він означає частку ризику, яка залежить від позикового капіталу. Більше значення коефіцієнта вказує на більшу залежність від зовнішнього фінансування і, отже, на більший рівень ризику. Власники банків несуть основну відповідальність, тоді як вкладники та кредитори також постраждали в меншій мірі.
Personnel expenses to noninterest expenses	Ефективність компанії можна виміряти коефіцієнтом прибутковості. Високий або зростаючий коефіцієнт може істотно знизити прибутковість банку.
Spread between reference lending and deposit rates	Основний показник прибутковості для депозитного сектору. Крім того, він може служити показником для вимірювання конкурентоспроможності в галузі.
Customer deposits to total (noninterbank) loans	Коли цей коефіцієнт низький, це може служити індикатором проблем з ліквідністю, вказуючи на потенційну напругу в банківській системі та потенційне зниження довіри вкладників. Крім того, цей сектор привернув увагу багатьох інвесторів.
Foreign-currency-denominated loans to total loans	Вимірювання якості активів відіграє вирішальну роль в управлінні кредитним і валютним ризиком. Він служить індикатором доларизації, яка, коли зростає, негативно впливає на прибутковість (ROE) українських банків.

Джерело: складено автором на основі [24]

В ході даного дослідження ми з'ясували, що на фінансову стабільність банківської системи України, впливає ряд наступних факторів: (табл. 2.3)

Таблиця 2.3 – Фактори що впливають на фінансову стабільність банківської системи України

Фактор	Опис
Чисті кредити суб'єктам господарювання	Зміни в рівні чистих кредитів суб'єктам господарювання можуть впливати на фінансову стабільність банку. Зменшення цього показника може свідчити про ризик неповернення кредитів
Чисті процентні доходи та чисті комісійні доходи	Ці показники є ключовими складовими доходів банку. Збільшення чистих процентних та комісійних доходів може позначати на ефективне управління активами та послугами банку
Відрахування в резерви	Значення цього показника вказує на обсяг відрахувань на покриття можливих втрат від неповернення кредитів. Зміни в цьому показнику свідчать про ризики, пов'язані з кредитуванням
Чистий прибуток/збиток	Чистий прибуток є індикатором фінансового здоров'я банку. Від'ємне значення може сигналізувати про проблеми в фінансовій діяльності
Загальні активи та чисті активи	Розмір та якість активів важливі для визначення стійкості банку. Зростання загальних активів може свідчити про розширення діяльності, але потребує уважного контролю
Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб	Обсяг коштів, залучених від клієнтів, також важливий. Зменшення коштів може вказувати на втрату довіри клієнтів

Загальна стабільність банку залежить від комплексного аналізу цих факторів та їх взаємозв'язку. Тож далі в таблиці 2.4 ми проаналізували динаміку даних показників за період 2014 – 2022 рр та здійснили на їх основі кореляційний аналіз, для більш детального відображення взаємозв'язків та впливу окремих факторів на фінансову стабільність банку. Адже зазначений аналіз дозволяє краще зрозуміти, як кожен з показників взаємодіє з іншими та які саме фактори можуть впливати на загальну фінансову ситуацію банку.

Таблиця 2.4 – Динаміка основних показників діяльності банківського сектору України за період 2014 – 2022 рр, млрд.грн

Показник	Роки									Відхилення 2022/2014	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Абсолютне	Відносне
Чисті кредити суб'єктам господарювання	710	614	477	451	472	415	432	540	567	-143	-20,1

Продовження таблиці 2.4

Чисті процентні доходи та чисті комісійні доходи	52,2	39,1	44,2	53,0	73,0	78,9	84,8	117,6	32,7		-19,5	-37,4
Відрахування в резерви	84,4	114,5	198,3	49,2	23,8	10,7	31,0		3,4	21,6	-62,8	-74,4
Чистий прибуток/збиток	-33,1	-66,6	-159,4	-26,5	22,3	58,4	39,7		77,4	-0,2	32,9	-99,5
Загальні активи та чисті активи	2767	2825	2993	3174	3271	3475	4029		4412	4223	1456	52,6
Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб	283	349	413	427	430	525	681		800	713	430	151,9

Протягом періоду з 2014 по 2022 роки в банківському секторі України спостерігалися значущі зміни у динаміці основних показників діяльності. Відмітною рисою було збільшення загальних активів та чистих активів банків на 52,6%, що свідчить про зростання їх обсягів та розвиток фінансової структури.

З іншого боку, різкою негативною динамікою відзначився показник «Чисті кредити суб'єктам господарювання», що зменшився на 20,1%, що свідчить про складнощі в секторі кредитування та платоспроможності підприємств.

Значуще збільшення «Коштів суб'єктів господарювання та фізичних осіб» на 151,9% вважається ознакою активності банків у привабленні ресурсів від клієнтів, але також вказує на збільшення фінансового обігу.

Негативним фактором виявилось значення «Відрахування в резерви», яке зменшилося на 74,4% - це вказує на втрату банками деякої обережності та підвищення ризику.

У контексті доходів та збитків, чистий прибуток/збиток суттєво зменшився на 99,5%, що свідчить про складні умови для банківського сектору та подальшу потребу в корекції стратегій для забезпечення стійкості та ефективності фінансової діяльності.

Далі в таблиці 2.5 подано результати кореляційного аналізу, який було здійснено на основі даних таблиці 2.4.

Таблиця 2.5 - Результати кореляційного аналізу

	Загальні активи та чисті активи (Y)	Чисті процентні доходи та чисті комісійні доходи (X1)	Відрахування в резерви (X2)	Чистий прибуток/збиток (X3)	Чисті кредити суб'єктам господарювання(X4)	Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб(X5)
Загальні активи та чисті активи (Y)	1					
Загальні активи та чисті активи (Y)	0,55433	1				
Загальні активи та чисті активи (Y)	-0,66258	-0,56606	1			
Загальні активи та чисті активи (Y)	0,671445	0,733518	-0,96267	1		
Загальні активи та чисті активи (Y)	-0,29152	-0,34283	0,225708	-0,23135	1	
Загальні активи та чисті активи (Y)	0,992261	0,563429	-0,59552	0,621459	-0,33081	1

Для того щоб усунути явище мультиколінеарності необхідно усунути показник «Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб».

Також було проведено оцінку тісноти зв'язку між даними компонентами:

0-0,3 відсутній

0,3-0,5 слабкий

0,5-0,7 середній

0,7-1 сильний

Згідно з результатами кореляційного аналізу, можна зробити наступні висновки:

– Загальні активи та чисті активи мають помірно позитивний зв'язок (коефіцієнт кореляції 0,55433), що свідчить про тенденцію зростання цих показників паралельно.

– Загальні активи та чисті активи мають виражений від'ємний зв'язок з відрахуваннями в резерви (коефіцієнт кореляції -0,66258), що може вказувати на обережність банків при формуванні резервів відносно розміру їхніх активів.

– Чисті процентні та комісійні доходи мають помірний позитивний зв'язок з загальними активами та чистими активами (коефіцієнти кореляції 0,671445 та 0,733518 відповідно), що свідчить про їхню взаємозалежність.

– Відрахування в резерви мають виражений від'ємний зв'язок з чистим прибутком/збитком (коефіцієнт кореляції -0,59552), що може вказувати на вплив формування резервів на фінансові результати.

– Чисті кредити суб'єктам господарювання та кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб мають сильний позитивний зв'язок (коефіцієнт кореляції 0,992261), що вказує на тісну взаємозалежність цих показників.

У цілому, аналіз свідчить про необхідність інтегрованого та прогнозованого управління різними аспектами фінансової діяльності банків з

метою забезпечення їхньої стабільності, прибутковості та здатності відповідати викликам банківського сектору в Україні.

Після проведення необхідних розрахунків індекс фінансової стійкості банківської системи України за 2008-2022 роки відображає наступні значення та тенденції.

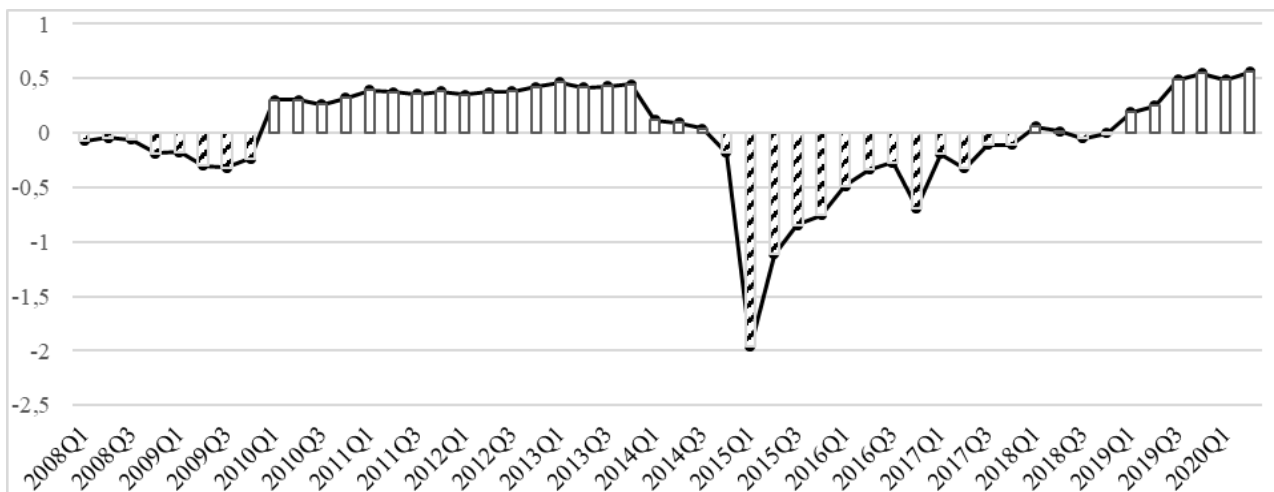

Рисунок. 2.6 – Індекс фінансової стабільності банківської системи України, 2008-2022 р.р

Джерело: складено автором

Ми бачимо з малюнка. 2.6 За період аналізу динаміка індексу дозволяє виділити 4 основні періоди:

1) До початку 2010 р. українська банківська система постраждала від світової фінансової кризи та долала її наслідки, що відобразилося у зниженні розгорнутого індексу;

2) 2010-2013 - Стабільний етап;

3) 2014-2018 роки – період кризи через форс-мажорні ситуації (окупація сходу України) та недоліки банківського регулювання та моніторингу в попередні періоди, що призвело до збільшення недобросовісних банків, а також токсичних активів у їхніх портфелях. У результаті відбулося масштабне очищення системи та виведення неплатоспроможних банківських установ. Після 2016 року він поступово стабілізувався.

4) Початок 2019 року – стабільний період. Підвищення рівня достатності капіталу та операційної ефективності.

Таким чином, динаміка розробленого зведеного індексу повністю відображає тенденції банківської системи України протягом досліджуваного періоду, оскільки він розроблений на основі показника FSI.

3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ

3.1 Стратегія розвитку фінансової стабільності банків

Стратегію просування та виконання комплексного плану розвитку фінансового сектору в Україні до 2025 року, яку зазвичай називають Стратегією, було створено у співпраці між Національним банком України (НБУ), Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері фінансів, Ринки послуг (НКРФП), НКРЕКП (Нацкомфінпослуг), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), Мінфін. Кульмінацією цієї важливої роботи, яка тривала майже весь 2019 рік, стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння та співпрацю. Розвиток фінансового сектору до 2025 року визначено у стратегії, яка узгоджується із заходами, визначеними в Плані дій щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також Національною економічною стратегією до 2030 року.

Моніторинг прогресу на шляху до стратегічного цілі, є загалом 85 показників, рівномірно розподілених між кількісними та якісними показниками. Крім того, дорожня карта реалізації стратегії складається з 79 заходів та 287 окремих заходів, класифікованих за стратегічними сферами (див. Додаток Б).

Більше 20 учасників взяли участь у виконанні дій дорожньої карти. Перше оновлення в березні 2021 року включило розширення Стратегії на 1 індикатор, 5 нових заходів та 23 нові дії, актуалізацію дорожньої карти та додавання актів ЄС. Друге оновлення, плановане на I квартал 2022 року, було відкладено через військову агресію Росії проти України.

У травні 2023 року Рада з фінансової стабільності ухвалила рішення щодо створення нової стратегії розвитку фінансового сектору України, враховуючи сучасні виклики, пов'язані з військовою агресією Росії проти

України. Також була утворена міжвідомча робоча група з участю виконавчих органів для розроблення цієї стратегії.

Нова Стратегія розвитку фінансового сектору України схвалена Національним банком, Міністерством фінансів, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

На засіданні 19 липня Рада з фінансової стабільності, спільне зусилля регуляторів, схвалила нову стратегію. Цей оновлений підхід покликаний замінити попередній і зосереджений на розвитку фінансового сектора до 2025 року. Меморандум про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом забезпечує розробку стратегії, яка визначає поточні пріоритети та цілі розвитку фінансового сектору.

Ця стратегія спеціально розроблена для протидії російській агресії та сприяння відновленню країни. Стратегія передбачає спільні дії регуляторів фінансового сектору, Міністерства фінансів та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для досягнення п'яти стратегічних цілей:

- 1) макроекономічна стабільність;
- 2) фінансова стабільність;
- 3) фінансова система працює на відновлення країни;
- 4) сучасні фінансові послуги;
- 5) інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО (Додаток А)

Стратегічні заходи, запропоновані Стратегією, розділені на короткострокові та середньострокові заходи, кожен з яких спрямований на певні цілі та завдання для забезпечення стабільності у фінансовому секторі та загальній економіці. Короткострокові заходи орієнтовані на утримання стабільності та запобігання подальшому погіршенню ситуації. У свою чергу, середньострокові заходи визначають стратегічну основу для майбутньої відбудови та зростання економіки.

Пріоритети фінансової системи, як зазначено в стратегії, охоплюють активізацію та зростання фінансового сектору, гарантуючи його безперерйну

роботу, а також поступове скасування виняткових пруденційних заходів. Крім того, значна увага приділяється оцінці банківських активів, моніторингу та вирішенню проблемних кредитів, санації та виведенню неплатоспроможних підприємств з ринку, а також створенню системи раннього реагування для вирішення проблем, з якими стикаються фінансові установи.

Зокрема, Стратегія визначає важливість технологічного розвитку фінансових послуг для подальшого розширення фінансової інклюзії та забезпечення кібербезпеки. Також підкреслюється потреба в відновленні фінансової інфраструктури на деокупованих територіях та заходи забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору.

Стратегія акцентує на необхідності імплементації європейського законодавства та кращої світової практики у регулюванні та нагляді за фінансовим сектором, а також врегулюванні неплатоспроможності та виведенні з ринку учасників фінансових установ. Основною метою є досягнення режиму внутрішнього ринку з Європейським Союзом у сфері фінансових послуг, оскільки вступ України до ЄС є невідкладним пріоритетом для всіх учасників, які долучилися до реалізації Стратегії.

У зв'язку із високою загальною невизначеністю, що обумовлена умовами війни, нова Стратегія має безстроковий характер. Регулярний аналіз впливу зовнішнього середовища дозволить регуляторам уточнювати спільні плани досягнення цілей Стратегії та працювати над їх виконанням, поки існує потреба. У зв'язку з цим Стратегія встановлює короткий перелік ключових індикаторів, важливих на короткостроковий період під час повномасштабної війни, який буде актуалізовано за необхідності.

3.2 Шляхи підвищення фінансової стабільності банківської системи України

Інтеграція України в європейський і світовий фінансовий простір є основним пріоритетом та визначальною метою її розвитку. Звертається увага

на трансформацію банківської системи в контексті глобальної співпраці, акцентуючи на інноваціях для підвищення її ефективності. Одним із перспективних напрямків у цьому секторі є створення ефективних фінансових ринків із надійними фінансовими установами, здатними ефективно керувати ними.

На сучасний момент в банківській системі спостерігається нестабільність: деякі банки припинили свою діяльність, а за період 2015-2021 років значно зменшилася кількість депозитів. Спостерігається також зменшення додаткових податків та військових зборів, а внаслідок процентних виплат та постійних коливань обмінних курсів процентні ставки почали зростати, що підживлює чорний ринок. Усі ці фактори негативно впливають на функціонування банківської системи. У 2022 році внаслідок війни стабільність деяких банків впала, а 30% банківської системи України припинили своє існування [4]. Така ситуація має негативний вплив на довіру населення до банків. Ефективне функціонування банківської системи можливе лише за умови:

- Вдосконалення послідовних заходів для забезпечення фінансової стабільності шляхом максимального використання всіх доступних банківських інструментів та послуг.
- Врахування особливостей управління банківською системою в умовах нестабільного зовнішнього середовища, включаючи економічну кон'юнктуру, а також різноманітні виробничо-фінансові альянси, до яких безпосередньо належать банки.
- Забезпечення фінансової підтримки для таких дій, як злиття, приєднання та реорганізація.
- Створення банківських холдингів і корпорацій для оптимізації та ефективного управління фінансовою діяльністю.

Ефективне управління ліквідністю є однією з найактуальніших викликів для банківських установ України на сьогоднішній день. Фактори, такі як обмежена кількість платоспроможних позичальників та низька довіра

населення до банківської системи, створюють значні труднощі для українських банків у цьому плані. Управління платоспроможністю набуває надзвичайної важливості для забезпечення ефективного функціонування всієї банківської системи. Треба також мати на увазі можливість втрати банком своєї платоспроможності, що може виникнути через фінансові труднощі клієнтів, які втратили свої статки або зазнали банкрутства. Це підкреслює важливість ефективного управління ліквідністю як економічної та соціальної проблеми. Підвищення фінансової стабільності банківської системи України може бути досягнуте за допомогою ряду шляхів та заходів:

1. Удосконалення регулювання та нагляду:

- Зміцнення наглядових практик та механізмів контролю за діяльністю банків.
- Підвищення ефективності регулюючих органів та впровадження сучасних стандартів управління ризиками.

2. Розвиток кризового управління:

- Створення та вдосконалення систем кризового управління для ефективного реагування на фінансові труднощі.
- Проведення регулярних стрес-тестів для оцінки стійкості банківської системи до негативних економічних впливів.

3. Забезпечення капіталізації:

- Стримання банків від недооцінки ризиків та підвищення вимог до розміру капіталу.
- Розвиток механізмів для швидкого та ефективного поповнення капіталу в разі необхідності.

4. Посилення регулювання ліквідності:

- Встановлення стандартів ліквідності та впровадження стратегій управління ліквідністю в банках.
- Розробка ефективних механізмів для надання ліквідності банкам у кризових ситуаціях.

5. Розвиток технологій та цифровізація:

- Використання сучасних технологій для підвищення ефективності банківських операцій та моніторингу ризиків.

- Запровадження цифрових інструментів для автоматизації процесів та зменшення можливостей людського втручання у систему.

6. Підвищення фінансової грамотності:

- Здійснення програм та кампаній для підвищення фінансової грамотності клієнтів банків.

- Надання інформації про ризики та можливості використання банківських послуг.

7. Міжнародне співробітництво:

- Активна участь у міжнародних фінансових організаціях та співробітництво з іншими країнами для обміну досвідом та впровадження найкращих практик.

Ці заходи спрямовані на створення стійкої та надійної банківської системи, яка може витримувати економічні труднощі та сприяти сталому розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Дослідження фінансової стабільності банківської системи призвело до визначення декількох ключових висновків:

1) Визначено поняття фінансової стабільності як стану, коли фінансова система має достатню ліквідність та капітал, що дозволяє ефективно вкладати вільні кошти в інвестиції, проводити розрахунки вчасно та повністю, а також здійснювати справедливу оцінку та управління ризиками.

2) Встановлено, що Індикатори Фінансової Стабільності (ІФС) представляють собою показники поточного фінансового стану та стабільності фінансових установ країни та їх контрагентів. Ці показники включають основні та допоміжні індикатори, які дозволяють аналізувати різні сектори економіки, що пов'язані з фінансовими установами, і в цілому дають повну картину фінансової стабільності країни.

3) Досліджено нинішні моделі зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на фінансову стабільність банків, ми виявили, що фінансовий сектор ефективно пристосувався до роботи в складних умовах повномасштабної війни. Банки постійно надають послуги, підтримують мережеві операції та підтримують операційну ефективність, прибутковість та нарощування капіталу. Накопичена система безпеки сприяє фінансовій стабільності, зміцнюючи стійкість банків проти майбутніх викликів під час цієї тривалої війни та готуючи до повного відновлення кредитування. Приплив коштів від міжнародних партнерів зміцнив платіжний баланс і дозволив НБУ досягти найвищого рівня золотовалютних резервів за останні десять років. Ця додаткова мережа безпеки забезпечує підтримку валютного ринку, який продемонстрував значне покращення за останні місяці. У результаті Нацбанк скоротив інтервенції, а готівковий курс впритул наблизився до офіційного. Нацбанк поступово послаблює валютні обмеження. Проведено оцінку основних макроекономічних показників.

4) Досліджена, стратегія визначає важливість технологічного розвитку фінансових послуг для подальшого розширення фінансової інклюзії та забезпечення кібербезпеки. Також підкреслюється потреба в відновленні фінансової інфраструктури на деокупованих територіях та заходи забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору.

5) Великі дослідження показали, що ефективне функціонування банківської системи залежить від таких ключових аспектів: Реалізація комплексних стратегій і використання різноманітних банківських інструментів і послуг мають вирішальне значення для зміцнення фінансової стабільності. Розглядаючи унікальні проблеми управління банківською системою в умовах зовнішньої нестабільності, яка включає економічні умови та різноманітні зв'язки банків із промисловими та фінансовими альянсами. Одним із способів використання фінансової підтримки є надання фінансування для різних видів діяльності, включаючи злиття, поглинання та реорганізацію. Створення фінансових установ і корпорацій, які займаються банківськими операціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2020 рік. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2020.pdf. (дата звернення: 16.12.2023).
2. Аналітичний огляд банківської системи України за 2021 рік. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2021.pdf. (дата звернення: 16.12.2023).
3. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С.7–26.
4. Белінська Я. В. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 1 (22). С. 72–84.
5. Версаль Н.І. Основи банківського менеджменту: практикум: навч. посіб.. К.: Фітосоціоцентр, 2013. 184 с.
6. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія. 2019. 316 с.
7. Кузнецова С.А. Банківська система : практикум. 2018. 346 с.
8. Лютий, І.О. Фінансова стабільність як основа розвитку банківських послуг. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* . 2017. С. 29-34.
9. Михайлюк Р. В. Рейтингові оцінки у системі побудови надійного комерційного банку. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2011. Вип. 3. С. 82–89.
10. Міжнародні вимоги щодо діяльності банків. URL: (дата звернення: 16.12.2023).
11. Науменкова С.В. Сучасні проблеми капіталізації банківської системи

12. Основні показники діяльності банків України. URL: <http://bank.gov.ua>. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://bank.gov.ua>. (дата звернення: 16.12.2023).

13. Петрик О.І. Система індикаторів стабільності фінансової системи. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 176-179.

14. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III зі змінами і доповненнями від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 16.12.2023).

15. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 07 листопада 2019 року № 130 (дата звернення: 16.12.2023).

16. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 28.08.2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 16.12.2023).

17. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 16.12.2023).

18. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 16.12.2023).

19. Рада з фінансової стабільності схвалила оновлену Стратегію розвитку фінансового сектору України та обговорила системні ризики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-shvalila-onovlenu-strategiyu-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-obgovorila-sistemni-riziki> (дата звернення: 16.12.2023).

20. Рейтинг надійних банків України 2021. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> (дата звернення: 16.12.2023).

21.Фінансова стійкість банку. URL: <https://old.bank.gov.ua/control> (дата звернення: 16.12.2023).

22.About banking union.URL:https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/banking-union_en (дата звернення: 16.12.2023).

23.Compilation Guide on Financial Soundness Indicators.URL: <https://www.imf.org/external/np/sta/fsi/eng/fsi.htm>(дата звернення: 16.12.2023).

24.Doing Business.Business.URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/resolving-insolvency>(дата звернення: 16.12.2023)

25.Economy and Banking Sector of Poland. URL: https://thebanks.eu/countries/Poland/banking_sector (дата звернення: 16.12.2023).

26.How COVID-19 Impacts Polish Banking Sector, Debt Availability and Borrowers. URL: <https://www.gtlaw.com/en/insights/2020/3/covid-19-koronawirus-wplyw-epidemii-sektor-bankowy-dostep-dluznego-sytuacje-kredytobiorcow> (дата звернення: 16.12.2023).

27.The European Banking Authority (EBA). URL: <https://www.eba.europa.eu/regulationand-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data> (дата звернення: 16.12.2023).

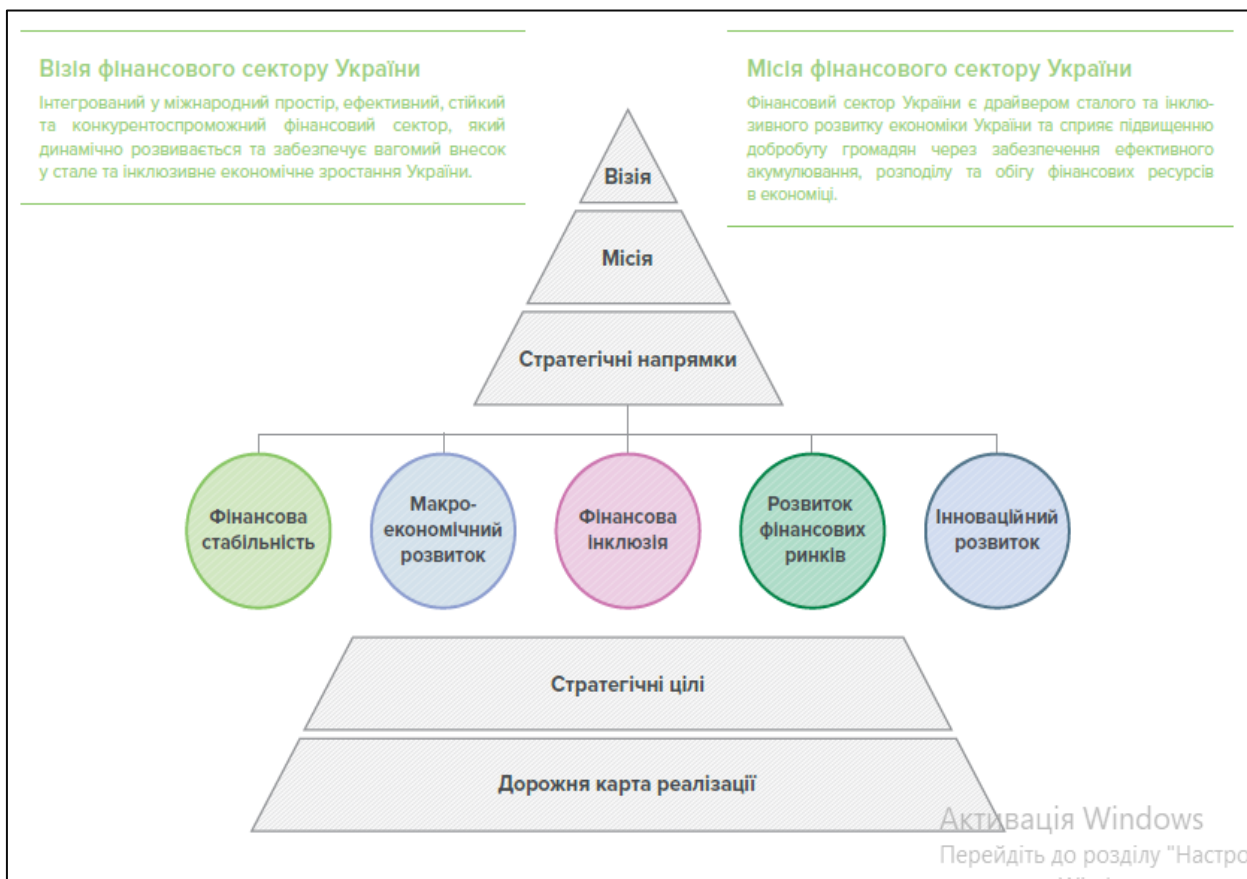
28.Ukraine: Core FSIs for Deposit Takers. URL: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590> (дата звернення: 16.12.2023).

29.World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 16.12.2023).

30.World Economic Outlook Update, January 2022: Policy Support and Vaccines Expected to Lift Activity.URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update> (дата звернення: 16.12.2023).

ДОДАТОК А

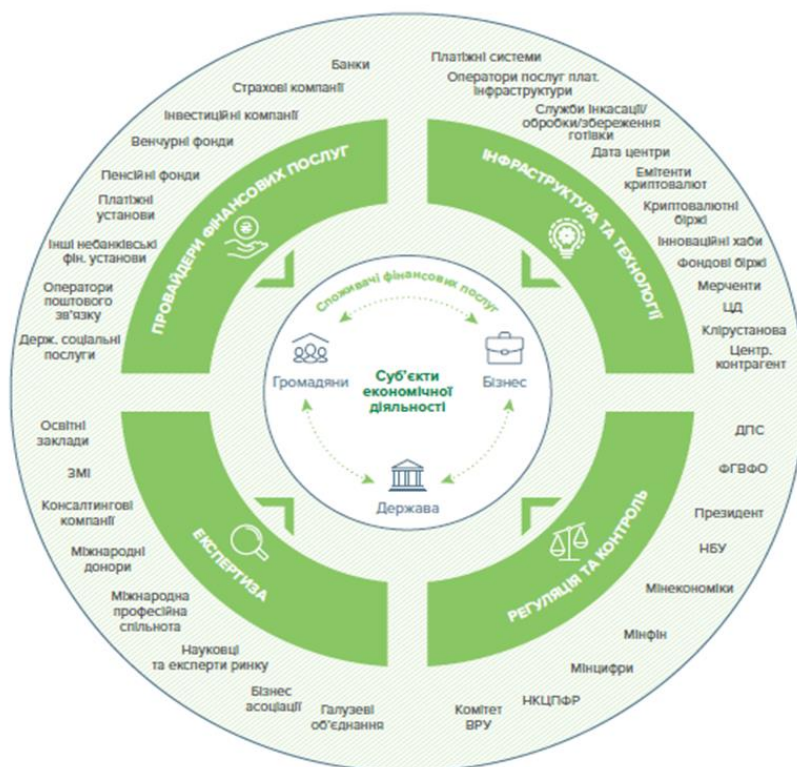
ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

ДОДАТОК Б

СУБ'ЄКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові гравці фінансової екосистеми

Стратегія 2025 враховує теперішні і майбутні потреби представників усіх груп екосистеми як споживачів фінансових послуг, так і ключових гравців, що беруть участь у створенні цих послуг, а також сприяє реалізації місії фінансового сектору України.

Активация Windows
Перейдіть до розділу "Налаштування Windows"